

Pojęcie niedostosowania społecznego wprowadziła do pedagogiki M. Grzegorzewska, która uważała, że istnieje grupa uczniów wymagająca stosowania specjalnych metod wychowawczych, medyczno- psychologicznych oraz medycznych.

Bardzo często pierwsze przejawy zaburzonej socjalizacji obserwowane są dopiero w środowisku szkolnym, gdyż pierwsze lata nauki wiążą się z koniecznością dostosowania się do ustalonych norm regulujących postępowanie uczniów. Stawiane są przed nim nowe zadania i wymagania związane nie tylko z nauką, ale też z koniecznością nawiązania kontaktów interpersonalnych nie tylko z rówieśnikami, ale też z nauczycielami i innymi pracownikami szkoły. Zdarza się, że dopiero wówczas pojawiają się sytuacje powodujące narastanie konfliktów, niechęci i wrogości a nawet będące przyczyną różnorodnych zachowań agresywnych. W wieku szkolnym sfera emocjonalna ulega przeobrażeniom w kierunku intelektualizacji emocji. Następuje rozwój uczuć wyższych w postaci trwałego, emocjonalnego stosunku do ludzi, przedmiotów i sytuacji. Pod wpływem zmieniających się warunków zewnętrznych i wewnętrznych intensywnie rozwija się osobowość dziecka. Czasami jednak, że dziecko odbiera zachodzące w nim zmiany i środowisko w którym żyje jako zagrażające i niebezpieczne i tworzy obraz samego siebie nakazujący mu niejako obronę „własnego ja,” co w konsekwencji prowadzi do szeroko rozumianych zaburzeń socjalizacji.

W środowisku szkolnym istnieje zatem grupa uczniów określana mianem zagrożonych niedostosowaniem społecznym, którego istotę określa się jako:

- społeczne niedostosowanie wyraża się w negatywnym stosunku do norm społecznych, do uznanych społecznie wartości,
- jest wyrazem trudnej wewnętrznej sytuacji jednostki,
- trudności wychowawcze wynikające ze społecznego niedostosowania cechuje znaczna trwałość postaw antyspołecznych,
- jest ogólną postacią (syndromem) zachowania negatywnego wobec norm społecznych.

W literaturze wyróżnia się trzy podstawowe rodzaje niedostosowania społecznego:

- niedostosowanie społeczne manifestowane w postaci zahamowania jednostki w środowisku,
- niedostosowanie społeczne manifestowane postawą demonstracyjno-bojową jednostki w środowisku,
- niedostosowanie społeczne manifestowane skrajną aspołecznością.

Dzieci i młodzież zagrożone niedostosowaniem społecznym stanowią bardzo zróżnicowaną grupę poczynając od uczniów zahamowanych, poprzez tych, którzy manifestują postawę demonstracyjno-bojową, kończąc na tych, którzy manifestują skrajną aspołeczność.

Uczniowie zagrożeni niedostosowaniem społecznym wykazują często brak zaufania do ludzi, nowych rzeczy i sytuacji. Osłabiona zostaje pewność siebie dziecka, które nie może przełamać własnej ostrożności wobec innych i nie jest w stanie rywalizować w grupie rówieśniczej. Zahamowana zostaje potrzeba osiągania sukcesów szkolnych, nawiązywania kontaktów społecznych i często też obniżona jest aktywność fizyczna. W drugiej grupie uczniów zagrożonych niedostosowaniem społecznym obserwowane są silne i gwałtowne reakcje emocjonalne na codzienne sytuacje życia szkolnego. Brak poczucia bezpieczeństwa jest bezpośrednią przyczyną wrogości okazywanej osobom dorosłym lub też natarczywego zwracania uwagi nauczycieli na własną osobę. Dodatkowo uczniowie przejawiają niską zdolność kooperacji, bierność, nieufność, brak współdziałania, zachowania prowokacyjne oraz poszukiwanie rówieśników przejawiających zachowania aspołeczne.

Dziecko manifestujące natomiast skrajną aspołeczność nie potrafi kontrolować własnych zachowań w stosunku do innych, wtórnie przejawia trudności w nauce będące wynikiem nieprawidłowego funkcjonowania w szkole.

Uczeń zagrożony niedostosowaniem społecznym uzyskuje orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego na mocy decyzji Zespołu orzekającego, działającego w poradni psychologiczno-pedagogicznej. Realizuje podstawę programową kształcenia ogólnego określoną dla poszczególnych typów szkół. Nauczyciele dostosowują wymagania edukacyjne do indywidualnych możliwości psychofizycznych ucznia oraz realizują w codziennej pracy zalecenia poradni psychologiczno-pedagogicznej.

Niezbędne w pracy z uczniem zagrożonym niedostosowaniem powinno być:

1. Zapewnienie pomocy uczniowi w przygotowaniu go do uczestnictwa w grupie, nawiązywaniu relacji społecznych z rówieśnikami.
2. Ukierunkowanie aktywności ucznia poprzez stwarzanie mu odpowiednich warunków do rozwoju zainteresowań, stosowanie pozytywnych wzmocnień mających na celu podniesienie samooceny i własnej wartości ucznia.
3. Modyfikowanie wzorów zachowań.
4. Włączanie ucznia do zajęć mających na celu radzenie sobie ze stresem i w trudnych sytuacjach, treningu umiejętności społecznych.
5. Wprowadzanie zajęć, które będą alternatywą dla ryzykownych zachowań ucznia i będą odpowiadały jego zainteresowaniom.

Istotą oddziaływań wychowawczych jest skierowanie ich z drogi aspołecznej na prospołeczną, a w miejsce form prymitywnych wytworzenie takich sposobów reagowania, które są akceptowane przez społeczeństwo.

Jacek Bartosiak

Bibliografia

Borecka- Biernat D., Zaburzenia w zachowaniu dzieci i młodzieży w kontekście trudnych sytuacji szkolnych i pozaszkolnych, Kraków 2011

Lipkowski O., Resocjalizacja, Warszawa 1984

Paszkiewicz A., Łobacz, M., Uczeń o specjalnych potrzebach wychowawczych w klasie szkolnej. Warszawa 2013

Siemionow J., Niedostosowanie społeczne nieletnich, Warszawa 2011

Szostak S., Tabaka A., Porozmawiajmy o agresji, Kraków 2004

Szymański Andrzej, Niedostosowanie społeczne dzieci i młodzieży, Warszawa 2010